

Ik ben in beeld

Vraagverkenning dak- en thuisloze jongeren 18+

Inhoud

Introductie	3
Leeswijzer	3
Hoofdstuk 1: Conclusie.....	1
Hoofdstuk 2: Aanbevelingen	3
Wat betekent dit voor Het loket (d&t) en het zorglandschap	3
Suggesties voor praktijkverbetering.....	4
Hoofdstuk 3: Methode van vraagverkenning	5
Onderzoeksontwerp	5
Uitvoering.....	5
Aandachtspunten.....	6
Respondenten.....	6
Hoofdstuk 4: Wie zijn de dak – en thuisloze jongeren?.....	7
Reden van dak- en thuisloosheid	7
Kenmerken van de jongeren.....	8
Verschillen binnen de regio.....	10
Huidige jongerenaanpak.....	10
Hoofdstuk 5: Waarom melden jongeren zich niet?	11
Coping van jongeren.....	11
Het systeem aan de voorkant: Het loket (d&t)	12
Hoofdstuk 6: Wanneer gaat het mis als jongeren en het systeem elkaar ontmoeten?	14
Wat zeggen jongeren over andere partijen in het systeem	15
Hoofdstuk 7: Een fysieke plek.....	17
Een inloop.....	17
Een eigen woning	18
Bijlage	19
Bijlage 1: Samenvatting groepsgesprek dak- en thuisloze jongeren met een verslavingsachtergrond Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
Bijlage 2: Samenvatting membercheck geïnterviewde jongeren	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 3: Samenvatting interview jongerenwerkers	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

● Introductie

Er zijn landelijke signalen dat het aantal zwerfjongeren stijgt en dat de groep verandert van samenstelling. Deze trend is niet zichtbaar bij Het loket (d&t), het loket voor dak- en thuislozen voor de regio, waar jongeren zich beperkt melden. In deze gemeente wordt ook door de hulp- en dienstverlenende partners het probleem van dak- en thuisloze jongeren herkend. Er is echter geen goed zicht op de aantallen. Het doel van regionaal versterkingsplan is om de dak- en thuisloze jongeren beter in beeld te krijgen en te onderzoeken hoe meer jongeren zich wel zouden melden en wat zij nodig hebben aan passende ondersteuning. In ieder geval worden twee interventies onderzocht:

- Buddy's/ mentoren waaronder ervaringsdeskundigen die jongeren kunnen ondersteunen en een relatie opbouwen met de doelgroep
- Een inlooppunt voor jongeren.

De gemeente heeft daarom geïnvesteerd in een representatief beeld van de jongeren die (dreigend of ex) dak- en thuisloos zijn. Zij vragen zich af:

- Wie zijn de dak- en thuisloze jongeren?
- Waarom melden jongeren zich niet?
- Wanneer gaat het mis als jongeren en het systeem elkaar ontmoeten?
- Wat werkt volgens jongeren wel? En wat is hiervoor nodig?

In dit rapport worden de resultaten gepresenteerd van de vraagverkenning. Jongeren geven een beeld over knelpunten en verbeter suggesties. Dit rapport vertolkt de stem van de jongeren en hun beleving van voorzieningen, hulp – en dienstverlening. In het rapport wordt enkel een spiegel voorgehouden, zonder het af te zetten tegen de kaders en opdracht waarbinnen mensen hun werk kunnen, mogen en moeten doen.

Leeswijzer

Als eerste wordt de laatste vraag 'wat werkt volgens jongeren wel? En wat is daarvoor nodig?' beantwoord. Dit zijn tevens conclusies en aanbevelingen van het onderzoek. Daarna volgt informatie over de methode van onderzoek. Dit wordt opgevolgd door antwoord op de overige onderzoeksvragen zoals hierboven beschreven. In de bijlage zijn gegevens van betrokken netwerkpartners opgenomen en een aantal samenvattingen van groeps gesprekken met jongeren (membercheck) en jongerenwerkers.

● Hoofdstuk 1: Conclusie

● Waarom zijn jongeren niet bekend bij het loket (d&t)?

1. Jongeren identificeren zichzelf niet met een dak- of thuisloos persoon. Ze hebben wel problemen maar zien zich niet als een 'vieze man met een baard'.
2. Jongeren willen onzichtbaar zijn vanwege schaamte voor hun situatie en angst voor gevolgen.
3. Jongeren willen onzichtbaar zijn vanwege criminele activiteiten.
4. Jongeren vermijden een melding vanwege teleurstellende en onaangename ervaringen in het contact (eerder in het leven) met het loket, jeugdzorg en andere professionals.
5. Er heerst een negatief imago over o.a. het loket en de nachtopvang onder jongeren, dat zij onderling met elkaar delen.
6. Professionals in het voorveld¹ hebben onvoldoende overeenstemming over de definitie van dak- en thuisloosheid bij jongeren en kunnen daardoor niet gestructureerd signaleren en actie uitzetten.
7. Professionals op straat zoeken naar andere creatieve oplossingen omdat reguliere oplossingen die het loket kan bieden niet aansluiten bij ingewikkelde en kwetsbare situaties van jongeren.
8. Het gemeentehuis en de openingstijden daarvan nodigen jongeren niet uit om erheen te gaan.
9. Meldingen bij het loket lijken niet systematisch gemonitord te worden wanneer er geen geschikte oplossing is gevonden.

● Wat werkt voor jongeren?

1. Contact vanuit autonomie:
Jongeren voelen zich door professionals (van het loket) niet altijd serieus genomen en beperkt in hun autonomie. Vroege wijsheid en harde ervaringen dragen bij aan extreme gevoeligheid voor on(opr)echt contact, een belerende toon en afvinklijstjes. Jongeren haken dan direct af. Een jongere wil 'nee' kunnen zeggen en dan nog steeds een serieuze inspanning verwachten van CO, zonder weggezet te worden als 'moeilijk of spoedzoeker'.
2. Vindbaar, toegankelijk en beschikbaar:
Als jongeren hulp nodig hebben willen ze dit op google kunnen vinden en direct contact kunnen krijgen. Heel eenvoudig met goede trefwoorden. Gevoel van ernst en noodzaak kan een dag erna weer onderdrukt zijn. Direct contact betekent ook direct doorpakken. Praktische hulp bieden bij acute problemen.
3. Basisvoorziening:
Jongeren hebben behoefte aan basisvoorzieningen (bed, bad, brood) en even op adem komen (respijt). Een plek zonder oordelen, verwachtingen of gevolgen. Ze willen dan wel respijt maar nog niet altijd 'gevonden worden' en daarmee voldoen aan verwachtingen van hulpverlening.
4. Mentor/buddy:
Niet alleen aan de voorkant bij het loket, maar in de hele keten ontbreekt het voor jongeren aan iemand die hen vasthoudt. De taak die een ouder doorgaans vervult vanuit een gezin missen deze jongeren. Iemand die zich om hen bekommert ondanks alle grillen. Bij voorkeur is dit iemand die ooit zelf de bodem heeft geraakt. Bij hen is zowel het begrip, als de drijfveer om een ander te steunen en de weg te wijzen groot. Er zijn mensen nodig met een natuurlijke

¹ Professionals definiëren we in dit rapport als jongerenwerkers en niet zorg-gerelateerde professionals zoals docenten, leerplichtambtenaren etc.

vanzelfsprekende aanwezigheid tussen overgangsfasen van hulpverlening. Een buddy is een vertaler naar de buitenwereld. Iemand die proactief is, juist op de momenten dat rust indaalt en een jongere dreigt zelf los te willen laten. Contact dat onvoorwaardelijk is, maar waar consequenties er ook zijn.

5. Preventief werken:

Er zijn een aantal niveaus waarop preventieve actie nodig is:

- Investeren in beeldvorming op jonge leeftijd. Advies, informatie en aanwezigheid in klaslokalen, zou daar een voorbeeld van zijn.
- Overeenstemming krijgen over de definitie van dak- en thuisloosheid, met duidelijke handelingsinstructies voor professionals in het voorveld zoals jongerenwerkers en docenten.
- Wijkgericht werken (aanpak jongerenwerkers) om te voorkomen dat problemen doorsluimeren vanwege een

onzichtbare – of ontbrekende cohesie in buurten.

- Als een jongere in de problemen komt, begint het met een positieve benadering: “ik heb kansen voor jou”.
- Zorgen voor zorgvuldige overgang o.a. van AZC 's, detentie en jeugdzorg naar (groeps)wonen in de wijk en daarbij alert zijn op culturele gewoonten.

6. Vicious circle doorbreken:

Jongeren die letterlijk op straat belanden kunnen een weg terug naar een veilig dak boven het hoofd bijna niet meer vinden. Kleine problemen worden binnen een korte tijd heel groot. Denk aan schulden, inkomen, invloed van de omgeving, criminaliteit, middelengebruik etc. Omdat dit voor een jongere extreem schadelijk is voor de ontwikkeling zouden betrokkenen zich extra moeten inspannen om ergens een doorbraak te forceren. Dit vraagt van professionals om in gezamenlijkheid alle kaders op te rekken en dat ook echt in het hier en nu te doen vanuit gezamenlijke verantwoordelijkheid en creativiteit.

● Hoofstuk 2: Aanbevelingen

De basis die in alle verhalen duidelijk naar voren komt is dat het hele zorgsysteem te ver verwijderd is van 'het normale'. De dynamiek die speelt tussen ouders en kinderen, zoals vanzelfsprekend contact. Er gewoon mogen zijn en soms in conflict raken of geconfronteerd worden zonder van alles te verliezen of op het spel te zetten. Onvoorwaardelijk en zonder druk dat er nú iets moet veranderen. De geïnterviewde jongeren hebben allerlei krassen opgelopen in het verleden. Soms ook doordat 'het normale' er niet was in hun leven. Zij hebben een herkansing nodig, niet een systeem dat sanctioneert en loslaat als ze fouten maken of mogelijkheden afwijzen. Aansluiten bij wat jongeren nodig hebben valt dus niet op te lossen in het zorgsysteem.

Daarom is de belangrijkste aanbeveling om het rapport zorgvuldig te lezen en goed tot je door te laten dringen. De verhalen spreken voor zichzelf. Ieder verhaal heeft een eigen bijzondere waarde. De kracht van de verhalen leidt misschien wel tot het besef dat de leefwereld van de jongeren deels buiten de invloedssfeer van professionele hulp- en dienstverlening ligt. Immers, échte verandering begint bij een andere zienswijze en grondhouding. Dit vraagt om reflectie op het over-geprofessionaliseerde zorglandschap en daarmee de verloren aansluiting met een moeilijk bereikbare groep jongeren.

Er zijn vervolgens een aantal denkrichtingen ter verbetering:

- Verbeteren van benadering, acute beschikbaarheid, vaardigheden en vermogen om door te pakken. Dit in combinatie met een plek/plekken waar jongeren basisvoorzieningen kunnen gebruiken en waar ze elkaar kunnen treffen onder veilige omstandigheden.
- Het is daarvoor nodig om flexibiliteit, ruimte en vrijheid te organiseren. Een experimentele manier van leren van elkaar. Professionals die óók putten uit ervaringskennis. Een lerende groep op niveau van uitvoering die uitgaat van de bovengenoemde conclusie.
- Open staan voor directe samenwerking met de jongeren die actief onderdeel kunnen zijn van herkadering van een aanpak in de regio.

● Wat betekent dit voor het loket (d&t) en het zorglandschap

Het zou meer logisch zijn om het loket (d&t) niet te positioneren als 'de voorkant' maar daarvoor iets anders te plaatsen. Aansluitend bij de dynamiek en vluchtige behoefte van jongeren zou een meldpunt of gesprekslijn/chat passend kunnen zijn in samenspel met outreachend werk (samen met buddy's) en een prominente rol voor ervaringsdeskundigen. Door eerdere betrokkenheid van ervaringsdeskundigen en buddy's kan veel specifiekere informatie verstrekt worden aan het loket (d&t) over 1) wat voor oplossingsrichtingen passend zijn en 2) hoe het loket (d&t) aan kan sluiten bij het verhaal en de behoefte.

Een aantal jongeren geeft aan behoefte te hebben aan een fysieke locatie om naar toe te kunnen, vooral ook om daar even tot rust te komen en op te frissen en elkaar te ontmoeten. Het advies is om te kijken naar locaties die er al zijn en jongeren mee te laten bepalen over wat daaraan verbeterd zou moeten worden zodat zij ook daadwerkelijk gebruik maken van deze fysieke plek. In ieder geval is duidelijk dat een relatie met de gemeente of instanties jongeren ontmoedigt om een plek te bezoeken. Een nieuwe voorziening of ruimte toekennen en inrichten voor de jongeren is niet persé dé oplossing. Jongeren gaan hun eigen(wijze) weg en ze gaan alleen contact aan met iemand vanwege het mens erachter.

● Suggesties voor praktijkverbetering

Er valt binnen de huidige context een aantal verbeteringen realiseren. Echter, de huidige aanpak en systematiek in zijn totaliteit lijkt niet te werken voor jongeren. De ondersteuning en manier van toewijzing zoals deze nu is ingericht bij o.a. zou daarom ook heroverwogen kunnen worden. Hieronder staan een aantal suggesties voor een andere aanpak in de praktijk:

- Suggestie 1: Een visuele weergave van één aantal samengevoegde verhalen en daarmee storytelling gebruiken voor draagvlak binnen de gemeente en regio voor verandering.
- Suggestie 2: Met jongeren de inlooplocaties bezoeken en hen om advies vragen: wat is aantrekkelijk? wat niet? Wat moet anders? Wat mist er en hoe kunnen we dat realiseren?
- Suggestie 3: Een inclusieve werkgroep aan de slag laten gaan met de vertaling van het rapport naar een praktische uitwerking in de regio's.
- Suggestie 4: Ervaringsdeskundigen in de regio herpositioneren in een vrije rol aan de voorkant van het zorgsysteem waar hun kennis en kunde daadwerkelijk tot zijn recht komt.
- Suggestie 5: Een koplopers-netwerk van buddy's vormen die een alternatieve vorm van langdurige (semi)informele hulp neerzetten. Beginnend bij de bestaande netwerken zoals Grote Broer Grote Zus.
- Suggestie 6: Opleiding ontwikkelen voor buddy's.
- Suggestie 7: Integratie van bovengenoemde suggesties: implementeren van een directe bereikbaarheid via chat, app, telefoon en een aantal vaste locaties. Dit helder en eenvoudig online communiceren en koppelen aan ervaringsdeskundigen. Er ontstaat dus een klein, wendbaar team. Dit team kan beroep doen op buddy's en professionals in het voorveld. Zij pakken direct door bij vragen.

● Hoofdstuk 3: Methode van vraagverkenning

Een methodische vraagverkenning bij jongeren in ingewikkelde omstandigheden vraagt om een flexibele en creatief onderzoeksontwerp waarbij persoonlijk en laagdrempelig contact randvoorwaardelijk is om informatie te krijgen. Onderzoeks-methodologisch zijn er dus relatief veel beperkingen aan het onderzoek. De aanpak en aandachtspunten staan hieronder beschreven.

● Onderzoeksontwerp

Voor het onderzoek zijn er 15 individuele interviews en twee groepsinterviews afgenomen bij jongeren of jongvolwassenen in een (ex) dak of thuisloze situatie. Het doel was om een beeld te krijgen van wie de jongeren zijn en waarom zij zich niet melden. Omdat verhalen en ervaringen in de vraagverkenning centraal staan is verdiepend onderzoek nodig geweest. Een relatief kleine groep respondenten heeft voldoende patronen in de verhalen blootgelegd. Het persoonlijke verhaal van de jongeren en jongvolwassenen was leidend. Er is gekozen voor narratief onderzoek zonder gestructureerde vragenlijst, maar met een aantal topics die in ieder interview bevestigd werden: gezinsomstandigheden, hulpverlenersverleden, ijkmomenten in het leven (hulpverleners), ervaringen (hulpverleners/ C.O.) behoeften/ wensen (voor de toekomst) en advies aan de gemeente.

Wie zijn de respondenten (inclusiecriteria)

- Jongeren die zich niet melden bij het loket (d&t) of daar juist wel ervaring mee hebben.
- Jongeren ouder dan 18 jaar die in een dak- of thuisloze situatie leven of hebben geleefd.
- Jongeren die deel willen nemen vanuit eigen motivatie.
- Volwassenen met een verhaal over dak- en thuisloosheid in hun verleden dat nu nog doorwerkt in hun huidige leven.

● Uitvoering

Via partners van netwerkoverleg risicjongeren zijn een aantal respondenten aangeleverd. Dit zijn jongeren, (jong) volwassenen die bekend zijn bij hulpverlenersinstanties. Via een vlog konden jongeren kennismaken met het onderzoek. Afspraken met respondenten plannen gebeurde via whatsapp. Respondenten zijn gevraagd tijdens het interview of zij iemand anders in hun netwerk wilde aandragen met de intentie om door sneeuwbaaleffect dieper in de netwerken van jongeren te belanden. Alle respondenten hebben de intentie uitgesproken om iemand in hun netwerk te vragen, daar is geen interview uit voortgevloeid. Wel nam één respondent een kamergenoot mee, die ter plekke meegenomen is als respondent.

Straatwerk van SMO heeft gefaciliteerd door jongeren letterlijk (en fysiek) te verbinden tijdens een dag meelopen. Tijdens die dag is de nachtopvang ook bezocht en is contact gelegd met een professional van nachtopvang die jongeren daar heeft aangedragen voor het onderzoek. Later is nachtopvang nog een aantal keren bezocht om de jongeren te spreken en is tussen de gesprekken door geobserveerd. Die observaties worden ook meegenomen in dit rapport.

Toen duidelijk werd dat jongeren geen andere respondenten aandroegen werd hen gevraagd om mee te denken over plekken om jongeren te bereiken zijn die niet bekend zijn bij het loket (d&t) of andere hulpverlenersinstanties. Door ideeën van jongeren zijn andere netwerken aangeboord, waaronder leerplichtambtenaren, scholen en Grote Broer Grote Zus.

De werkwijze van dataverzameling is organisch verlopen, met tussentijdse toets momenten om te bepalen of saturatie bereikt is. Met exact 15 individuele interviews en twee groepsinterviews is voldoende saturatie bereikt binnen een reëel tijdsplan.

● Aandachtspunten

Omdat het doel (in contact komen met jongeren) belangrijker was dan het middel (onderzoek) zijn er een aantal serieuze discussiepunten:

- Per contact is aangesloten bij wat nodig was. De ene respondent wilde heel doelgericht feedback geven op het zorgsysteem, terwijl de ander wel het levensverhaal wilde delen. De investering in tijd en zorgvuldigheid van doorvragen is dus ook verschillend.
- Er is niet gewerkt met een informed consent en gespreksopnames. Voorwaarden voor deelname zijn mondeling toegelicht. Belangrijke uitspraken zijn met pen en papier genoteerd en een samenvatting is direct na afloop uitgewerkt.
- Het is de vraag of de juiste groep in zijn totaliteit bereikt is, en of daarmee de juiste en volledige informatie opgehaald is. Er is wel informatie over jongeren die bewust onder de radar blijven vanwege criminaliteit, alleen die informatie komt via andere jongeren want met jongeren in het criminele circuit zelf is geen contact geweest. Ook was het niet mogelijk om jongeren te spreken die zichzelf niet identificeren met een dak- en thuisloos persoon. Om deze redenen de vraagverkenning nog grondiger aanpakken was binnen (het tijdspad) niet mogelijk of realistisch. Dat vraagt om een andere inspanning met participatief actieonderzoek dat vanuit de aandachtsgroep zelf uitgevoerd wordt en dan nog is er een groep die juist moeite doet om niet gezien te worden.

● Respondenten

Er zijn dus 15 interviews afgenomen en 6 jongeren zijn daarnaast in groepsverband gesproken. Hieronder volgt specifieke informatie over de respondenten.

Beschermde gegevens

● Hoofdstuk 4: Wie zijn de dak – en thuisloze jongeren?

Om antwoord te krijgen op de vraag wie de dak- en thuisloze jongeren zijn is het nodig om inzichtelijk te krijgen wat de ontstaansgeschiedenis is van dak- of thuisloosheid. Dit wordt beschreven in de eerste alinea: Redenen van dak- en thuisloosheid. Hierna wordt nader ingegaan op een aantal patronen van kenmerken van de jongeren die dak- of thuisloos zijn (geweest). De verschillen per regio zijn daarna beschreven en vervolgens is er nog aandacht voor informatie die jongerenwerkers hebben gedeeld in het onderzoek over de dak- en thuisloze jongeren.

● Reden van dak- en thuisloosheid

Voor veel jongeren geldt dat ze al vroeg in hun leven in een destructieve situatie opgroeien. Bijvoorbeeld door mishandeling thuis, prostitutie, criminaliteit, verwaarlozing van het huis en inmenging van jeugdzorg. Er zijn een aantal extreem onveilige situaties geschetst. Naast het gezin van herkomst speelde ook omgevingsfactoren een rol. Bij een aantal jongeren ontstonden problemen juist door de omgeving. Beïnvloeding van klasgenoten op een middelbare school, gebruik dat steeds meer toeneemt en ‘verkeerde vrienden’ werden als omgevingsfactoren genoemd. Twee jongeren gaven expliciet aan dat zij geen schade hebben opgelopen in het proces van socialisatie. Voor alle andere jongeren herleidde de vraag naar het moment van dak- of thuisloosheid naar hun thuissituatie.

De jongeren zijn allemaal letterlijk dakloos geraakt op enig moment in hun leven, hoewel de jongeren dat niet allemaal zo noemen. Ze willen niet geassocieerd worden met daklozen. Ze hebben dan snel het beeld van ‘de vieze oude man met lang haar en geen tanden’. Het beeld leeft bij hen dat dakloos zijn een hopeloze en uitzichtloze situatie is. De meeste jongeren konden tijdelijk ergens terecht bij het netwerk en hielden sofa-hoppen lang vol. Een aantal werden het huis uitgezet door hun ouders of verzorgers vanwege oplopende schulden, drugsgebruik of onmogelijk gedrag volgens de ouders. Sommigen van hen gingen zich opstandig gedragen door weg te lopen in de hoop dat instanties dan zagen wat er binnenshuis gebeurde. Een aantal zijn echt voor lange termijn gevlucht vanwege de ongezonde situatie thuis, zoals ongewenst zijn of misbruik. Een van de jongeren is als nieuwkomer doorgestroomd naar een eigen woning en betaalde de huur niet.

De meeste jongeren zijn vaker dak- en thuisloos geweest. Vooral omdat ouders of voorzieningen ze weer op straat zette. Jongeren geven aan dat onwenselijk gedrag (zoals weglopen), onhoudbare situaties (vervuild huis) en middelengebruik daar de redenen voor zijn geweest.

Een deel van de jongeren heeft op straat geleefd. Dit zijn vooral jongens geweest. In alle gevallen gingen de jongens (meer) gebruiken op straat, en nam de criminaliteit toe waardoor zij in detentie of gedwongen voorziening hebben gezeten. Twee meisjes hebben ook een lange tijd op straat geleefd. Oorzaken van het op straat leven was altijd het ontbreken van sociale contacten die hen wilde opvangen. Een van de meisjes heeft in de bossen geslapen, de ander heeft zich gemengd in het criminele circuit en wilde voorkomen dat ze ten prooi zou vallen aan de mannen op straat.

“Mijn vader was nogal een grote naam. Er gebeurde allerlei gekke dingen thuis, bijvoorbeeld een vinger eraf snijden als mensen niet betalen.”

“Ik heb geleden onder een extreme vechtscheiding van mijn ouders. Er waren 12 rechtszittingen, het was drama thuis. Mijn ouders wensten elkaar dood en mijn vader mij ook. Hij heeft mij nooit geweld zei hij.”

“Ik wilde me laten bekeren als moslim vanwege de vele Turkse en Marokkaanse jongens in mijn klas. Ze hingen veel op straat en ik wilde daar ook bij horen.”

“Op mijn 18^e vluchtte ik naar een andere stad en heb ik alle banden verbroken met mijn familie en vrienden. Ik wilde een nieuw leven opbouwen en belandde in die andere stad ook in soortgelijke (dramatische) problemen.”

● Kenmerken van de jongeren

Onzichtbaar

"Ik was onzichtbaar, en wilde dat ook zijn".

Jongeren houden het sofa-hoppen heel lang vol of hebben geen andere keuze dan het leven op straat uit te houden. In de tussentijd staat hun leven stil. Ze raken doorgaans steeds verder in de problemen. Bureaucratische processen maken van de straat komen steeds ingewikkelder. Bijvoorbeeld het regelen van een ID of een uitkering. Hierbij is het lastig om geen vast adres op te kunnen geven. Bovendien lopen schulden op doordat post niet aankomt of niet geopend wordt. Zonder 'deurbel' is er ook geen confrontatie met je problemen. Voor een aantal jongeren ontbreekt het lef om het leven aan te pakken.

Jongen hebben over het algemeen dus de behoefte om niet zichtbaar te zijn. Jongeren vallen ook niet op. Ze douchen zich netjes en zien er verzorgd uit. Jongeren geven aan dat zij andere dak- en thuislozen ook niet zomaar herkennen, terwijl ze zelf in een soortgelijke situatie zitten of hebben gezeten. Daarbij zijn er ook jongeren die er belang bij hebben om onzichtbaar te blijven. Dat geldt voor jongeren in het criminele circuit. Er is een groep jongeren die elkaar allemaal kent, maar die hulpverleners allemaal niet kennen. Aannemelijk is dat deze jongeren zo nu en dan in beeld komen bij de (wijk)agenten. Jongerenwerkers hebben een nauw contact met wijkagenten. Zij zijn op de hoogte van meldingen/boetes, hangplekken, etc.

Levensvaardigheden

Doordat het leven stil staat of heeft gestaan lopen de jongeren achter ten opzichte van anderen in hun levensvaardigheden. Werk of studie is lastig vol te houden en iets opbouwen lukt bijna niet als een jongere steeds naar een slaapplek moet zoeken. Een aantal van de jongeren liep die achterstand eerder in het leven al op vanwege het ontbreken van opvoeding en/of een lager verstandelijk vermogen. Dus moet verzamelen om de situatie onder de ogen zien leidt nog niet altijd tot het aanpakken van problemen, omdat jongeren soms niet goed weten hoe dat te doen.

Intelligentie

Qua (emotionele) intelligentie is een zeer uiteenlopend beeld gezien. De meisjes waren doorgaans emotioneel verder in hun ontwikkeling, de meesten van hen gebruikten niet of mild. Ze waren creatief in het vinden van oplossingen, hadden een plan voor de toekomst en waren verbaal sterk. Bij de jongens was er een grotere verdeeldheid. Van een hoog analysevermogen - waar hulpverleners bijna niet bij kunnen aansluiten - tot niet goed kunnen overzien van oorzaken en gevolgen en niet kunnen reflecteren op het eigen aandeel.

"Er is maar één probleem, en dat is in mijn hoofd. Ik heb een bekende wandeltocht in Spanje 2,5 keer gelopen, circa 2500 km. Ik kon voor een appel en een ei slapen in de herbergen en hoefde mijn problemen zo niet onder ogen te zien."

"Ik heb gewoon even ruzie met mijn ouders, dan crash ik bij een vriend, en daarna zie ik wel. Soms blijf ik weken weg, soms niet."

"Ik deed me voor als een student uit Rotterdam bij het zoeken naar een kamer."

"Het is praktisch onmogelijk, je leven staat echt stil. Je verslaapt je steeds en gebruik neemt toe."

"Ik vertel haar dan hoe ze een situatie kan oplossen en ze kijkt dan naar mij alsof ze water ziet branden".

"Ze is nu al 2 keer verhuisd van kamer omdat ze ruzie krijgt met de mensen die de kamer verhuren. Ze begrijpt zelf alleen niet waarom dat gebeurt."

Verschil tussen meisjes en jongens

Nog een ander verschil tussen jongens en meisjes is dat meisjes snel in kwetsbare en onveilige omstandigheden belanden. Op straat zijn zij snel slachtoffer. Er 'lijkt' geen sprake van (seksueel) geweld omdat meisjes niet altijd duidelijk nee zeggen, en er ook ruilhandel in zien. Dit wekt de suggestie van een eigen keuze, dat is op z'n minst discutabel. Bij meisjes komt ongewenste zwangerschap voor als bijkomend probleem. Twee meisjes/vrouwen zaten recent in deze situatie en staan dus voor een ingewikkelde keuze. Meisjes hoppen vaker van bank naar bank waarin ze relaties aangaan met jongens, ze lijken dan langer te verblijven bij één persoon. Dat maakt dak- en thuisloosheid nog minder zichtbaar. Het lijkt een keuze gebaseerd op een gezonde relatie, terwijl zij vaak slachtoffer worden van geweld, mensenhandel en prostitutie.

GHB gebruik

Jongeren die GHB gebruiken vertellen dat zij 'ingewikkelde casussen zijn'. Het leven van jongeren met deze verslaving wordt/werd beheerst door het gebruik. Netwerken zijn uitgeput en hebben banden afgesneden. Hoop is ver weggedreven en hulp sluit vaak niet goed aan. Jongeren geven ook terug dat expertise over deze verslaving in de regio wel aanwezig is.

Straatwijs én een onvolwassen brein

Een opvallend kenmerk bij alle jongeren is de veerkracht en vroege wijsheid die zij lieten zien tijdens het vertellen van hun verhalen. Signalen zijn wel ambivalent. Jongeren zijn 'straatwijs' maar hebben ook nog een brein in ontwikkeling. Jongeren verwachten dat er op een volwassen manier met hen samengewerkt. Ze hebben immers al veel meegemaakt.

Dit terwijl hun vermogen tot reflectie nog niet altijd voldoende ontwikkeld is. Ze herkennen hun eigen aandeel nog niet altijd goed, kunnen nog moeilijk woorden geven aan hun situatie en uiten zich opstandig ten opzichte van anderen (volwassenen). Vooral wanneer die anderen zich belerend opstellen, juist omdat zij signaleren dat een jongere nog onvoldoende in staat is gevolgen te overzien van zijn of haar gedrag. Jongeren gaan bijv. steeds conflicten aan zonder de impact ervan in te kunnen schatten, lopen weg of gebruiken XTC terwijl daar een sanctie op zit. Jongeren overzien dan bijvoorbeeld de gevolgen onvoldoende en vinden dat ze niet zomaar op straat kunnen belanden terwijl ze het sanctiebeleid wel kennen.

Dynamisch

Jongerenwerkers zien geen duidelijke scheiding tussen de aandachtsgroep en jongeren die daar niet onder vallen. Drugsdealers gaan om met studenten geneeskunde. Er zijn niet echt gerichte groepen die elkaar opzoeken en daarmee dus ook gevonden kunnen worden. Heel veel jongeren gebruiken drugs die via een app bezorgd worden aan de deur. Jongeren zijn beweeglijk en dynamisch. Ze gaan van de regio naar Amsterdam en weer terug. Ze laten zich niet vinden of vangen als ze daar geen zin in hebben en weten o.a. jongerenwerkers wel te vinden als ze er ineens wel behoefte aan hebben. Jongeren die eenzelfde soort situatie meemaken zijn altijd bereid een ander te helpen, zo noemde meerdere jongeren tijdens de gesprekken. Ze kennen elkaar doordat paden gekruist zijn op voorzieningen, maar ook doordat ze uit hetzelfde dorp komen of doordat ze gebruiken.

"Ik heb behoefte aan binding en verbinding, maar het lukte niet. Ik had een tijdje een relatie met een jongen. Hij gebruikte maar ik was helemaal anti. Toen heb ik toch een keer GHB geprobeerd. Het was super verslavend. Nu zit ik ermee, ik ben ernstig verslaafd en wil ervan af. De relatie is al lang over, hij is weer door met zijn leven en ik sta op straat."

"Ik wil heel graag freelancer zijn in de schoonmaak of catering. Dat heb ik eerder ook wel eens gedaan. Ik wil onafhankelijk zijn, dat is mij heel duidelijk geworden sinds de burn-out. Ik wil zelf zorgen voor inkomen."

Een uitspraak van een jongere die een uitkering principieel weigert, maar ook nog geen inkomen heeft uit werk.

"Ik woonde een tijdje in het bos. Ik had niets, maar kreeg een tentje van iemand en een ander bracht me wel eens eten. Daar was ik blij mee. Ik wandelde veel in het bos om de tijd te doden. Ik heb vertrouwen in de toekomst."

"Ik ben vaak van huis weggelopen. Mijn moeder vond mij moeilijk. Ik werd mishandeld en leefde in een depressief en vies huis. Ik ben een keer zes dagen van huis geweest. Uiteindelijk werd ik opgenomen in gesloten Jeugdzorg. Het gedrag van mijn moeder is toen niet onderzocht. Ik wist geen ander signaal af te geven dan weglopen."

● Verschillen binnen de regio

Een beeld per deel van de regio of per gemeente is moeilijk te schetsen. Dat komt omdat er veel jongeren gesproken zijn die eigenlijk uit een dorp komen rondom de gemeente maar nu in de centrumgemeente verblijven, of andersom. Aangezien ze zo dynamisch leven, leven ze in feite over de hele regio.

Wat wel naar voren komt is dat in een nabij dorp een levendige handel is wat betreft drugs. Soms faciliteren ouders van jongeren dit ook (onbewust). Er zijn geen koffieshops dus jongeren gaan thuis kweken en dealen. Jongeren vallen relatief vaak tussen wal en schip en hebben dezelfde soort problemen. Het is in het nabije dorp onderdeel van de cultuur om elkaar onderdak te bieden. In Etten-Leur is het volgens jongeren deftig, maar jongerenwerkers geven ook aan dat daar veel gebruikt wordt. In de kleinere gemeenschappen zoals Zundert en Made is wel veel drugsgebruik maar weinig dakloosheid. In die gemeenschappen wordt door de jongeren de laatste periode zelfs nog meer drugsgebruik geconstateerd. Echter blijft dit veelal onder de radar. Ze lossen het met elkaar op - de jongeren onderling, maar ook de betrokken volwassenen. Want de gemeenschap wil geen zwervende jongeren. In Etten-Leur wordt genoemd dat er zo'n zelfde cultuur heerst. Deze plaats wordt ook als trekpleister voor drugsgebruik gezien.

Per gebied ligt de nadruk van problemen dus wel ergens anders en blijktbaar leggen respondenten een relatie tussen drugsaanbod en dak- en thuisloosheid. De sterke gemeenschappen dragen de zorgen gezamenlijk, terwijl ze daarmee ook problemen van jongeren onzichtbaar houden. In andere buurten of wijken is er minder gesproken over een sterke gemeenschap. Een preventieve aanpak zou dus ook per wijk/dorp en buurt verschillend moeten zijn.

● Huidige jongerenaanpak

Beschermde gegevens

Jongerenwerkers en straatwerkers weten wat er op straat gebeurt. Jongeren weten hen in diverse voorbeelden ook te vinden als ze ten einde raad zijn. De jongerenwerkers en straatwerkers komen relatief makkelijk in contact met jongeren. Ze zien dingen sneller gebeuren dan de professionals vanuit de behandel- en begeleidingssetting. Daarnaast krijgen ze ook verschillende signalen sneller door van winkeliers, scholen, politie en ouders.

Aanvankelijk geven jongerenwerkers aan dat zij niet veel werken met de groep dak- en thuislozen, gemiddeld 1 op de 10. Het is opvallend dat jongerenwerkers geen eenduidige definitie hebben over wat een dak- en thuisloze jongeren is. Jongerenwerkers denken dan vooral aan fysiek zwervende jongeren – die letterlijk geen dak boven hun hoofd hebben. Zij stelden hun inschatting bij op basis van een voorbeeld waarin een jongere op een zolderkamer leeft, 's avonds en 's nachts naar buiten vlucht voor zijn of haar ouders, en bij een vriend op de bank gaat slapen. Bij discussie over hoe breed dak- en thuisloosheid op te vatten is geven zij vervolgens aan veel intensiever contact te hebben met jongeren in allerlei thuisloze situaties zoals in het voorbeeld.

● Hoofdstuk 5: Waarom melden jongeren zich niet?

Waarom jongeren zich niet melden heeft deels te maken met de beeldvorming over hun eigen situatie.

Dat jongeren zich niet melden heeft naast beeldvorming ook te maken met nog een aantal andere factoren. Factoren die te maken hebben met de coping van de jongere zelf en de manier waarop het loket (d&t) werkt. Dit is een analyse van reflecties op wat jongeren vertellen en wat betrokken hulpverleners signaleren.

● Coping van jongeren

Jongeren vinden creatieve oplossingen om zich niet te hoeven melden. Vrienden, bekenden of anderen helpen hen. Vaak zijn dit mensen met wie de jongeren een relatie opgebouwd hebben, maar ook werden ze opgevangen door vage kennissen die hen een bed aanbieden. Een van de jongeren werd bijvoorbeeld opgevangen door een kennis van de Moskee.

Jongeren denken niet meteen aan melden. Sommige jongeren nemen onvolwassen besluiten. Ze registreren of erkennen zelf onvoldoende hun probleemgedrag of problematische situatie. Daarnaast gaven jongeren in het groeps gesprek aan dat ze last hadden van een laag zelfbeeld en de stap om te melden zou volgens hen een bevestigend gevoel geven van het lage zelfbeeld.

Wat ook meespeelt aan de vraag waarom jongeren zich niet melden is dat zij op enig moment acuut hulp nodig hebben, omdat ze in de paniek schieten. Een dag erna is de paniek over, is de situatie 'opgelost' voor het moment, of staat de jongere onverschillig tegenover zijn probleem. Als er geen acute reactie is op een noodkreet is het moment dus ook meteen weer voorbij.

Nog een belangrijk coping mechanisme is dat jongeren vluchten voor hun achtergrond. Het sofahoppen is een duidelijk kenmerk van vluchtgedrag. Jongeren die terugblikken op deze periode herkennen dat zij vluchten voor hun achtergrond.

Jongeren en professionals geven aan dat het belangrijk is om te benoemen dat wanneer jongeren zich wél melden dat zij in blinde paniek zijn. Zij leven in een geëscaleerde situatie en zien geen andere uitweg meer. Jongeren vertellen dat dit pas gebeurt als de paniek het overneemt van de schaamte en angst. Wanneer ze echt geen idee meer hebben hoe ze aan basale behoeften komen zoals geld, eten en een slaapplek melden ze zich. Dat gebeurt dan niet, of niet alleen bij C.O., maar ook bij andere professionals waar eerder contact mee is geweest. Als jongeren vervolgens niet het gevoel hebben dat ze geholpen zijn dan komen ze doorgaans niet meer terug en vertellen ze hun negatieve ervaring aan andere jongeren in soortgelijke problemen.

“Mijn vader was radeloos. Hij heeft me op straat gezet. Ik heb bij een vriend geslapen maar het werkte niet. Toen ben ik een hele nacht bij mijn vader gaan aanbellen. Ik was ten einde raad. Ik had het zo koud. Van mij hoefde mijn vader de deur niet te openen, als hij maar de politie belde. Dan had ik in ieder geval een warme plek om te slapen.”

“Toen stond bemoeizorg ineens voor de deur. Er waren meldingen over mij geweest. Mijn ouders wisten niet wat ik allemaal uitvat. Ik schaamde me kapot.”

“Die hele lange wandeling in Spanje was eigenlijk een manier om mijn problemen niet onder ogen te hoeven zien. Ik liep ook in de winter en zag eigenlijk alleen maar mensen die hetzelfde deden als ik. Je houdt het niet eindeloos vol, en mensen in de omgeving signaleren op den duur ook dat jij er wéér bent.”

● Het systeem aan de voorkant: het loket (d&t)

Dak- en thuisloosheid melden verloopt nu via het loket (d&t). Zij zoeken samen met jongeren naar onderdak. Dit is in feite de voorkant van het zorgsysteem. Alle geïnterviewde jongeren waren bekend met het loket (d&t). Niet alle jongeren hebben ervaring met het loket (d&t) (3). Een aantal jongeren hadden een gerichte vraag: een bed bij de nachtopvang. Deze jongeren (2) vonden het contact 'prima, en duidelijk'. De rest van de jongeren die ervaring hebben opgedaan noemden dat de vindbaarheid relatief makkelijk en duidelijk is en dat hulpverleners en netwerkpartners goed weten te verwijzen. Tot zover de positieve feedback, over een aantal zaken waren zij kritisch.

Toegankelijkheid en anonimiteit

Jongeren ervaren een stap zetten binnen het gemeentehuis als onveilig. De fysieke plek is niet uitnodigend en jongerenwerkers geven aan dat de tijden onmogelijk zijn. Als zij mee willen met een jongere voor een gesprek met het loket (d&t) gaat het meestal mis. Jongeren staan niet vroeg op en dan is het alweer gesloten. Het wordt wel verwacht dat ze zich fysiek melden, via andere kanalen (telefoon bijvoorbeeld) krijgen ze geen inhoudelijk antwoord.

Benadering

Een vrij unanieme en uitgesproken reactie van jongeren is dat zij afkeer voelen bij de manier waarop zij benaderd worden. Jongeren worden niet serieus genomen, vinden ze. In het rapport werd eerder geconstateerd dat jongeren 'straatwijs' zijn. Ze hebben al veel meegemaakt en vinden dat ze onderschat worden.

Jongeren hebben de bodem geraakt en merken meteen in contact of iemand anders ook ingewikkelde ervaringen in het leven heeft gehad. Als dat niet zo is dan zijn zij extreem gevoelig voor 'toon' en 'echtheid'. Zij adviseren elkaar om niet naar het loket (d&t) te gaan. Volgens een aantal jongeren biedt het loket (d&t) geen échte oplossing. De nachtopvang is een oplossing die doorgaans vaak wordt aangedragen, maar die bij veel jongeren niet aansluit. Het imago van de nachtopvang schrikt jongeren af.

Jongeren geven aan dat medewerkers van het loket (d&t) onnodig veel willen weten over hun persoonlijke leven en andere problemen. Zij zien het loket (d&t) niet als een plek waar diepere gesprekken gevoerd horen te worden, en ze hebben ook de indruk dat de medewerker vervolgens niet wezenlijk iets kan met de informatie die een jongere geeft. Dat voelt volgens hen als een ongelijkwaardig contact waarin de jongeren verplicht is open te zijn.

Inschatting

Jongeren nemen vanuit schaamte en angst de route naar het gemeentehuis pas als ze echt in blinde paniek zijn. In een heel aantal verhalen wordt afwijzing ervaren. Een medewerker van het loket (d&t) laat een andere kant van het verhaal zien: sommige jongeren zeggen (herhaaldelijk) nee op bepaalde opties. Dan is er blijkbaar nog een netwerk, en ze kiezen dan om toch daar te verblijven. Dan zijn het spoedzoekers. Jongeren geven aan dat deze redenatie niet klopt. Zij willen alleen nog een keuze kunnen maken, zonder daarop afgerekend te worden of als 'moeilijk' weggezet te worden. Autonomie is belangrijk voor jongeren, vaak is dat het enige waar ze nog grip op hebben.

"Ik werd op straat gezet. Toen moest ik een manier vinden om te reizen. Mijn ervaring bij C.O. was verschrikkelijk. Ik moest mijn ID afgeven bij het gemeentehuis en ik wist niet wat daarmee ging gebeuren. Dat vond ik heel onveilig. Na afloop stond ik buiten en wist ik nog niet wat ik moest doen."

"Ze benaderde mij semi-informeel en wilde meer weten over mijn autisme, waar ik helemaal niet voor kwam".

"Ze gaan mij vertellen hoe het zit, daar heb ik totaal geen behoefte aan. Dat weet ik zelf ook wel".

"Het ontbreekt aan psychologisch inzicht".

"Zij komen met oplossingen die voor mij niet passen, als ik daar iets over zeg word ik weggezet als moeilijke klant".

"Er is heus niemand die voor z'n lol naar C.O. gaat, je kunt er echt wel vanuit gaan dat iedereen die daar komt ten einde raad is".

Bovendien is acute nood vandaag misschien weer weg morgen. Motivatie is dan misschien even weg maar de problemen niet.

Regionaal en bovenregionaal

Een van de jongeren komt niet uit regio. Zij wilde hier wel een leven opbouwen. Ze kwam uit een zeer onveilige situatie. Ze pakte de trein, vastberaden om een leven op te bouwen. Alle opvangvoorzieningen verwezen naar het loket (d&t). Na anderhalve week zwerven op straat heeft ze met hulp van stichting telefonisch contact gehad met het loket (d&t). Ze zeiden dat ze niets konden doen. Ze hebben haar niet gezien of naar haar verhaal geluisterd. Ze hebben wel contact opgenomen met de regio waar ze binding had, terwijl ze met klem verzocht dat niet te doen vanwege haar onveilige situatie. Het handelen van het loket (d&t) is te verklaren vanuit de taak en opdracht van de gemeente. Immers, na het hele verhaal gehoord te hebben is het moeilijk voor te stellen dat het systeem zo functioneert dat jongeren buiten de regio bij voorbaat gaan kans krijgen.

Bewust niet melden

In een aantal situaties is contact met het loket (d&t) niet aangegaan. Een straatwerker onderhoudt contact met een aantal meisjes waarvan één van hen juist niet naar het loket (d&t) verwezen is. De straatwerker schat in dat onderdak via het loket (d&t) (bijvoorbeeld bij de nachtopvang) nog schadelijker kan zijn voor haar dan hoe ze nu overleeft. Door de combinatie van ernstig gebruik, kwetsbaarheid en uiterlijk zijn de gevolgen niet te overzien.

Monitoring

Tijdens de vraagverkenning is een poging gedaan om via het loket (d&t) in contact te komen met jongeren die niet (goed) geholpen konden worden maar zich wel eerder hebben gemeld. Het bleek dat een gestructureerd overzicht hierover ontbrak. Als dat overzicht ontbreekt is niet helder of jongeren een (gezonde) oplossing gevonden hebben of niet. Ook is dan niet helder of jongeren later toch weer terugkomen. Nauwkeurig monitoren en navolgen van meldingen zou kunnen bijdragen aan een meer volledig beeld van de aandachtsgroep.

Complexiteit van het contact

Jongeren spreken zich uit over de negatieve ervaringen die zij hebben opgedaan in contact met het loket (d&t). Omdat Jongeren elkaar onderling ook actief benaderen is daardoor een negatief imago ontstaan. Jongeren zijn kritisch op de manier van benaderen en gebrek aan passende oplossingen voor hen. De coping van jongeren lijkt daarentegen niet altijd even functioneel. Jongeren blijken nog sterk op impulsen te reageren, ze overzien gevolgen (voor langere termijn) nog niet altijd en zelfreflectie is nog in ontwikkeling. Het is aannemelijk dat jongeren met ook niet hebben geleerd in het leven hoe zij met moeilijke situaties om kunnen gaan. Het is daarom belangrijk om begrenzen niet te verwarren met sanctioneren, ontzeggen of contact beëindigen.

Jongeren hebben bovendien een sterke wens om zich te ontwikkelen. Het doel is dus niet het behouden van de status-quo, dat is wezenlijk anders dan bij (sommige) volwassenen. Wonen is een basisvoorwaarde voor deze ontwikkeling, maar gaat voor jongeren gepaard met een aantal andere basisvoorwaarden zoals nabijheid, school/opleiding en opbouwen van relaties.

● Hoofdstuk 6: Wanneer gaat het mis als jongeren en het systeem elkaar ontmoeten?

Antwoord op deze vraag overlapt deels wat hiervoor genoemd is. Jongeren reageerden met dezelfde kritiek op de manier waarop zij bejegend werden door andere organisaties. Jongeren benoemen ook een aantal generieke thema's die zij als destructief hebben ervaren door hoe het systeem van zorg zich heeft gevormd.

Hulpvragen

De manier waarop een jongere hulp vraagt is anders dan hoe het systeem ingericht is. We noemden eerder al dat een jongere 'nu en acuut' een hulpvraag stelt. Als er niet 'nu' iemand is om hierop in te gaan dan lijkt de urgentie of spanning weer te verschuiven naar iets anders. Het systeem is ingericht op zelfredzaamheid. Als er geen hulpvraag gesteld wordt of afspraken niet nagekomen worden dan gebeurt er niets. Deze reactieve benadering sluit niet aan op de wisselende impulsen van jongeren. Een jongere stelde hulpvragen die meer het 'zijnsniveau' raken, en daarvoor kunnen ze volgens eigen zeggen niet terecht bij de hulpverleners.

Passende oplossingen

In verschillende situaties zijn geen passende oplossingen of is er geen mogelijkheid om uitzonderingen te maken. Dit terwijl het juist wel heel belangrijk zou zijn voor de toekomst van een jongere om een ongezonde cyclus te doorbreken. Een partner vertelt bijvoorbeeld dat zijn cliënt nu op straat leeft omdat er geen passend wonen voor hem is. Hij ontregelt van wonen in een groep, en hij heeft hulpverleners wel eens aangevallen onder invloed en in psychotische staat. Op dit moment is hij relatief stabiel, hij gebruikt niet en heeft tijdelijk onderdak. Hoewel dit een goed moment zou zijn om door te pakken is er geen passende oplossing. Ook een jongere die zich aan had gemeld voor een detox-behandeling kon helaas niet geholpen worden omdat er na die behandeling verplichte nazorg was en de jongere dus een woonadres moest hebben. Dat had zij niet, en daardoor werd de behandeling niet doorgezet.

Loslaten

Veel jongeren gaven voorbeelden van hoe er gaten vallen tussen verschillende hulp – en dienstverleners, en koppelden dit aan een gevoel van wantrouwen. Een aantal jongeren praat niet met hulpverleners, niet écht althans. Ze hebben meer vertrouwen in mensen in hun omgeving die zich om hen bekommeren. Dat kan een buurman zijn of sportleraar. Jongeren geven aan dat iemand bij hen moet blijven, hen blijven vasthouden. Niet steeds die gaten die vallen tussen allerlei stappen. Een jongere gaf aan dat zij een tijdje sliep bij een vriendin op de bank omdat het thuis niet ging. De school is met haar en haar ouders gaan praten toen ze dit signaleerden. Vervolgens is er niet doorgepakt omdat haar ouders volgens haar 'mooi weer speelde'. Toen viel er weer een gat tot haar gedrag onhoudbaar werd en ze naar een jongerenkamp moest. Een andere jongere vertelt dat hij in de tijd bij de nachtopvang werd losgelaten toen de situatie daar onhoudbaar werd, terwijl hij de behoefte had om vastgehouden te worden. Hij had een psychose en gedroeg zich ingewikkeld, maar ze hadden hem toch moeten vasthouden.

Als jongeren niet in staat zijn om een hulpvraag te formuleren wordt er dus reactief (of niet) gereageerd, en daarmee niet vastgehouden.

“Hulpverleners kijken meer vanuit repressie. Je moet iets doen in plaats van hoe kan ik je helpen. En bovendien vertrouwde ik nooit iemand, alleen als die persoon zelf ook uit de hel komt. Iemand die een normaal leven heeft opgebouwd kan dat nooit écht begrijpen.”

“Uiteindelijk heb ik 2 jaar lang op straat geleefd omdat ik geen ID had en in een vicieuze cirkel belandde. Daardoor had ik namelijk geen inkomen, en dus geen huis. Boetes bleven open staan en ik stal van alles om te overleven. Uiteindelijk heb ik 66 dagen opgelegd gekregen. Vanuit daar heeft een casemanager mij geholpen.”

“Als je 17 bent red je het niet op straat, dat is een zeer moeilijk punt in je leven”.

Een jongere nuanceert: “Ik ben in België opgegroeid, als ik dat vergelijk met de georganiseerde hulp in deze regio en dit land, dan is het hier super goed geregeld. Uiteindelijk zit het probleem toch bij iemand zelf in het hoofd.”

● Wat zeggen jongeren over andere partijen in het systeem

De nachtopvang

Jongeren opperen dat er een specifieke nachtopvang voor jongeren zou moeten bestaan. Bij doorvragen vinden ze het vooral belangrijk dat zij veilig kunnen overnachten, dat mensen van hun spullen afblijven en dat de benadering van begeleiders en beveiligers ook aansluit bij hun behoefte aan vasthouden, serieus nemen, vertrouwen hebben en kunnen omgaan met hun grillen. Jongeren willen wat meer ruimte om bijvoorbeeld tot later in de avond weg te blijven en op stap te kunnen. Zij noemen ook dat het sanctiebeleid onduidelijk is en dat professionals onderling niet goed met elkaar communiceren. Dit zou volgens hen niet ten goede komen van de veiligheid. Onduidelijk sanctiebeleid en gebrek aan sluitende communicatie werd ook gesignaleerd tijdens het verblijf. Beveiliging kreeg bijvoorbeeld een conflict in de ingang omdat een persoon gesanctioneerd was. De beveiliging kon dit niet goed verklaren/motiveren, terwijl de persoon het zelf ook niet leek te begrijpen.

Een aantal jongeren zijn meer of anders gaan gebruiken doordat zij op de nachtopvang verblijven/verbleven. Ze gingen experimenteren met andere drugs en gebruikten meer. Maar ook was er een jongvolwassene die tijdens zijn verblijf bij de nachtopvang juist een gezond sport en beweegritme gevonden had en is gestopt met gebruik.

Observaties tijdens verblijf op de nachtopvang lieten daarnaast een nog gunstig beeld zien. Jongeren vinden genegenheid bij volwassenen. Er leek een wederkerige wisselwerking tussen een aantal mensen wat qua interactie leek op een vader – kind verhouding tot elkaar. De jongeren genoten zichtbaar van deze interactie. Hun gezichten klaarden op, ze gaven vriendschappelijke tikken aan elkaar en hingen letterlijk bij elkaar om de nek.

Een van de begeleiders noemde dat het werken in de driehoek met 1 mentor en 2 wooncoaches goed lijkt aan te slaan. Belangrijk in de benadering is de persoon, aandacht hebben, gezellige gesprekken voeren, de diepte ingaan, en verdragen dat uitstroom langer duurt omdat echte oplossingen gezocht moeten worden. Je mag er zijn, we zien jou en we horen jou is het nieuwe motto.

Een nachtopvang voor jongeren is niet persé een pasklare oplossing. Uit de observaties en verhalen lijkt een oplossing vooral te zitten in een duidelijke, veilige en planmatige werkwijze waarin nauwkeurig gecommuniceerd wordt. Beginnend bij een intake, duidelijk sanctiebeleid, alert toezicht, veilige slaapplekken en structuur in de dag. Dit alles in combinatie met begeleiders die weten hoe ze met jongeren in contact komen en blijven.

Jeugdzorg

Jongeren vertelde vele verhalen over hoe zij schade hebben opgelopen in de jeugdzorg. Eén van de jongeren noemde dit 'draaiboekwerk'. Dit woord representeert de verhalen van de jongeren. Een jongere vertelt dat ze in verschillende voorzieningen van jeugdzorg heeft gewoond. Ze vertelde hoe snel een situatie escaleerde en dat er vanuit macht werd gehandeld. Zij rookte bijvoorbeeld een sigaret op een moment dat een begeleider dat niet goed vond. Ze reageerde opstandig op de huisregels en de confrontatie. Ze werd meteen naar een 'soort isoleer' gebracht.

Woon- en maatwerkvoorzieningen

Een aantal jongeren hebben gewoond in een diverse woonvoorzieningen. Soms ging dit goed, soms ging dit niet goed. Sommigen van hen hebben regels overschreden en konden daardoor niet blijven. Jongeren zeggen dat vaak te stevige voorwaarden gesteld worden. Je moet te veel op orde hebben (werk, inkomen e.d.). Een jongere vertelde hoe hij een tijdje dagbesteding volgde om weer in een ritme te komen. De begeleiders konden hem eigenlijk niets bieden dus hij deed activiteiten die onder zijn niveau lagen. Het kostte hem veel energie en hij heeft gebrek aan afstemming ervaren. Dit was niet wat hij nodig had in die tijd.

AZC's

Er kwam aan de orde in één van de verhalen dat een jongen na verblijf bij AZC een woning toegewezen kreeg en zijn nieuwe situatie niet goed kon overzien. Hij was erg eenzaam en ging meer gebruiken. Uiteindelijk betaalde hij zijn huur niet meer en is hij ontruimd. Er was volgens zijn verhaal dus geen nazorg of vervolfbegeleiding.

● Hoofdstuk 7: Een fysieke plek

Dit hoofdstuk is tweeledig: een fysieke plek gaat over het hebben van een dak boven je hoofd in de vorm van een eigen woning, én over een fysieke plek om anderen (waaronder professionals) te ontmoeten in de vorm van een inloop. Beide thema's komen nog expliciet aan de orde omdat de thema's bijdragen een antwoord op de doelstelling in deze vraagverkenning.

● Een inloop

Een van de bedachte oplossingsrichtingen voorafgaand aan de vraagverkenning is een fysieke plek in de vorm van een inloop. Een antwoord over de effectiviteit van een inloop is niet eenvoudig te beantwoorden met een ja of nee.

Tijdens individuele interviews reageerden jongeren gematigd enthousiast op het idee van een inloop. De belangrijkste reden van niet melden was de manier van omgaan (benadering) en de behoefte aan onzichtbaarheid. Een inloop verhoudt zicht moeilijk tot deze kenmerken. Als jongeren onzichtbaar willen zijn komen ze ook niet naar een inloop.

Geïnterviewde jongeren nemen wel een stevig standpunt in over de beschikbaarheid van basisvoorzieningen (bed, bad en brood) en toegankelijke beschikbaarheid van professionals die zij vertrouwen. Jongeren geven bovendien aan dat zij dynamisch voortbewegen. Ze lijken minder gehecht aan één plek en zoeken vooral een persoon op. Over het ontmoeten van andere gelijkgestemden zijn jongeren ook ambivalent. De ene vindt dat wel fijn, terwijl de ander daar geen behoefte aan heeft.

Tijdens de groepsinterviews is de volgende hypothese getoetst: een inloop is geen oplossing, maar snelle bereikbaarheid en actie wel. Jongeren zeggen hierop: "Het moet eigenlijk een combinatie zijn – een spoednummer gekoppeld aan een vast gebouw - als je belt krijg je de juiste persoon aan de telefoon, die zegt 'kom maar even langs'. Want dan is de paniek, het gevoel en de ellende er. Als je pas over een paar dagen kunt komen en weer een ander persoon spreekt, dan is dat gevoel weg en denk je 'laat maar zitten'."

Tijdens de membercheck zeggen jongeren dat er een centrale plek moet komen waar iedereen welkom is. Dat zou een plek moet een gezellige en gemakkelijk vindbare plek zijn. Zij noemen een jeugdhonk als voorbeeld. (Ervarings)deskundigen moeten daar aanwezig zijn en vooral meedoen, in plaats van met de vinger wijzen. Het zou gericht moeten zijn op mogelijkheden en aandacht hebben voor een gezonde levensstijl. Jongeren geven aan dat een informele plek als deze dan weer niet voor iedereen interessant is om naartoe te gaan.

Jongerenwerkers benoemen dat onvoldoende helder is hoe het zit met de stroom aan jongeren die dak- en thuisloos raken in de verschillende gemeenten. Een aantal eerder initiatieven om een vaste plek te creëren (Juzt, Koetshuis etc.) verliepen volgens hen zonder succes. Een beeld van wat er op straat gebeurt ontbreekt nog altijd. Toch zeggen jongerenwerkers dat een fysieke vrijplaats zou kunnen helpen.

Een externe ervaringsdeskundige adviseert in ieder geval geen fysieke plek te creëren onder de vlag van de gemeente of instantie. Uit haar eerdere ervaringen blijkt dat jongeren dan gegarandeerd wegblijven. Dit bevestigen jongeren in de membercheck.

Jongeren merken ook op dat een aantal bestaande inloopvoorzieningen volgens hen prima zijn, alleen niet altijd even goed vindbaar. Zo wordt genoemd als een prettige plek omdat iedereen binnen mag lopen en er informatie te vinden is terwijl jongeren die plek niet zo makkelijk kunnen vinden (online en letterlijk in het gebouw).

● Een eigen woning

De geïnterviewde jongeren zijn dak- of thuisloos (geweest). Van alle geïnterviewde jongeren heeft maar één jongere expliciet gezegd dat ze op zoek is naar een woning die voldoet aan haar wensen en ook alleen daar naar op zoek is. Alle andere geïnterviewden zoeken naar oplossingen in de breedte over allerlei levensgebieden heen. Zij zijn onder andere op zoek naar een basis op het gebied van wonen, werk, financiën én relaties. Eén van de jongeren heeft zelfs een eigen woning verloren omdat hij zich zo eenzaam voelde dat hij daardoor psychisch afgleed en uiteindelijk met een forse huurachterstand een uithuiszettingsbevel kreeg. Een aantal jongeren bevestigden dat zij niet voldoende lef hebben om op zichzelf te gaan wonen. De confrontatie die zij dan aan moeten gaan met hun problemen zou dan té groot zijn. Bijvoorbeeld wanneer een jongere dan ineens weer vindbaar is voor zijn of haar familie, een deurwaarder of politie. Kortom de behoefte aan woningen is er zeker wel, maar de oplossing is niet eenvoudigweg meer woningen realiseren. Er lijkt behoefte aan een combinatie van hulp, nabijheid, juiste timing en een woning.

● Bijlage

- Bijlage 1: Samenvatting groepsgesprek dak- en thuisloze jongeren met een Verslavingsachtergrond
- Bijlage 2: Samenvatting membercheck geïnterviewde jongeren
- Bijlage 3: Samenvatting interview Jongerenwerkers

Beschermde gegevens